

De Nederlandse importafhankelijkheid van China, Rusland en de VS

Dennis Cremers

Bart Loog

Tom Notten

Leen Prenen

Khee Fung Wong

kennisgeving: De in dit rapport weergegeven opvattingen zijn die van de auteurs en komen niet noodzakelijk overeen met het beleid van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS Heerlen
CBS-weg 11
6412 EX Heerlen
Postbus 4481
6401 CZ Heerlen
+31 45 570 60 00
www.cbs.nl

projectnummer

305006
EBH/KIO
November 2019

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Trends in de goederenhandel	6
2.1 Goederenimport	6
2.2 Goederenexport	7
3. Bestemming van Nederlandse importgoederen	9
4. Importafhankelijkheden van Nederlandse bedrijfstakken	13
4.1 Directe en indirecte afhankelijkheden	13
4.2 China	17
4.3 Rusland	21
4.4 Verenigde Staten	22
5. Het belang van buitenlandse inputs in de Nederlandse waardeketen	26
5.1 Inputs voor binnenlandse consumptie of voor de export?	26
5.2 Inputs voor Nederlandse exportgoederen: een case study	28
6. Conclusie	30
Literatuur	32

1. Inleiding

Geopolitieke spanningen spitsen zich de laatste jaren economisch toe op de grootmachten China, Rusland en de Verenigde Staten (VS). Zo is het handelsconflict tussen de VS en China bijvoorbeeld een belangrijk thema op het wereldtoneel en kan er gesproken worden over hoogopgelopen spanningen tussen Nederland en Rusland (Clingendael, 2019). Nederlandse bedrijven ondervinden de gevolgen hiervan, zowel in hun handel met deze landen als via de waardeketen waar ze met deze landen verbonden zijn. Meerdere onderzoeken (zie Lemmers et al., 2014; Timmer & de Vries, 2015; CBS, 2015b; CBS, 2017; Jaarsma & Wong, 2017 en CBS, 2019b) hebben immers aangetoond dat Nederlandse bedrijven meer en meer onderdeel zijn gaan vormen van wereldwijde productieprocessen, en steeds sterker afhankelijk zijn geworden van buitenlandse inputs. Tussen 1988 en 2017 steeg bijvoorbeeld het aandeel ingevoerde grondstoffen en tussenproducten in de export van 48 naar ruim 60 procent (Wong et al., 2019). Als er in bovengenoemde drie landen dus een economische schok plaatsvindt, dan komt die ook hier terecht, en niet alleen bij importeurs of exporteurs maar bij iedereen die via de keten verbonden is met deze landen.

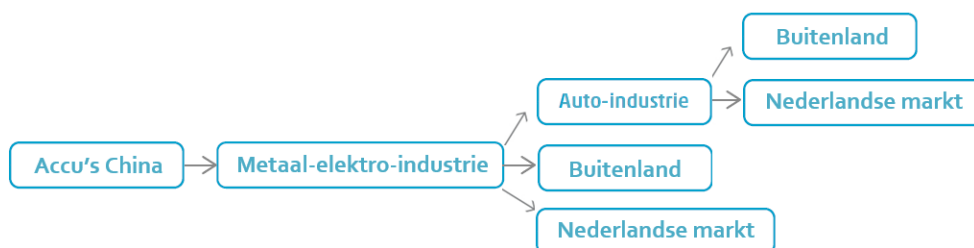
Het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft aangegeven meer behoefte te hebben aan extra informatie naar aanleiding van aanhoudende geopolitieke spanningen in de wereldeconomie. Deze drie landen worden doorgaans gerekend tot de grootste handelspartners van Nederland. Zo blijkt uit onderzoek van Ramaekers (2019) dat China, Rusland en de VS terug te vinden zijn in de belangrijkste tien goederenleveranciers voor Nederland. Binnen de top tien zijn zij bovendien - naast Noorwegen - de enige landen die zich buiten de Europese Unie (EU) bevinden. Ook in recentere jaren lijken deze landen van onverminderd belang te zijn. De afgelopen jaren heeft bijvoorbeeld de gasimport uit Rusland een stevige groei doorgemaakt (CBS, 2019a).

In dit rapport onderzoeken we de mate waarin Nederland, in het bijzonder het Nederlandse bedrijfsleven, afhankelijk is - direct of indirect - van een breed scala aan importproducten uit China, Rusland en de VS. Extra informatie over het importverbruik door het Nederlandse bedrijfsleven is relevant, aangezien de economische belangen verbonden aan zulke importstromen het grootst zijn; de producten die Nederlandse bedrijven importeren, fungeren immers als cruciale inputs in de productieprocessen van deze bedrijven. Om een compleet beeld te krijgen van de afhankelijkheden van Nederlandse sectoren van bijvoorbeeld een Chinees product, is het noodzakelijk te kijken naar de directe én indirecte afhankelijkheden in de keten. Het onderliggende idee wordt grafisch weergegeven in figuur 1.1. Het voorbeeldfiguur laat zien dat de Nederlandse metaal-elektro-industrie op een directe manier afhankelijk is van de import van Chinese accu's, om bijvoorbeeld het elektrodeel van een auto te maken. Daarnaast kunnen Nederlandse bedrijven ook indirect verbonden zijn met de import van Chinese accu's via de waardeketen. De accu's zijn dan wel nodig voor de productie van deze bedrijven in de auto-industrie, maar zij importeren de accu's niet zelf. Bovendien is het mogelijk bovengenoemde inzichten verder uit te breiden door te onderzoeken wat de verdere bestemming is van de accu's. Meer concreet wordt hier de vraag gesteld of de accu's voornamelijk gebruikt worden als inputs voor de Nederlandse markt, of voor het buitenland?

De producten worden in dit rapport tevens speciaal naar diverse technologische intensiteiten onderscheiden (d.w.z. *high-tech*, *medium-high-tech*, *medium-low-tech*, *low-tech* en *niet-*

technologisch) omwille van de steeds grotere rol van *high-tech* in een steeds verder digitaliserende wereld (Eurostat, 2016). Het CBS heeft eerder soortgelijke onderzoeken gepubliceerd waar speciale aandacht is besteed aan importproducten van Nederland. Zo is de totale goederenimport onder de loep genomen door Jaarsma & Wong (2019), en hebben Wong et al. (2018) de importproducten uit het Verenigd Koninkrijk op dezelfde wijze bestudeerd. Deze twee onderzoeken maken echter wel gebruik van een goederencategorie die minder gedetailleerd is dan de indeling die hier gehanteerd wordt.

Figuur 1.1 Fictieve keten van Chinese accu's in Nederland

Leeswijzer

De rest van dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 beschrijven we de ontwikkeling van de bilaterale goederenhandel tussen Nederland en China, Rusland en de VS, en de samenstelling van deze goederenhandel. Vervolgens gaat hoofdstuk 3 verder in op de bestemming van de importstromen; is de import van een Chinese accu bijvoorbeeld bestemd voor wederuitvoer of voor de Nederlandse markt? Hoofdstuk 4 analyseert de import door de Nederlandse bedrijven in de waardeketen; welke bedrijfstakken importeren (en dus gebruiken) deze goederen, direct én indirect (via de waardeketen)? Daarna worden de resultaten in hoofdstuk 5 bekeken vanuit een dynamisch perspectief waarbij gekeken wordt naar wat er gebeurt nadat een product is geïmporteerd door de Nederlandse bedrijfstakken: welk deel blijft in Nederland, en welk deel stroomt via de keten door naar het buitenland? Hoofdstuk 6 vat samen en concludeert.

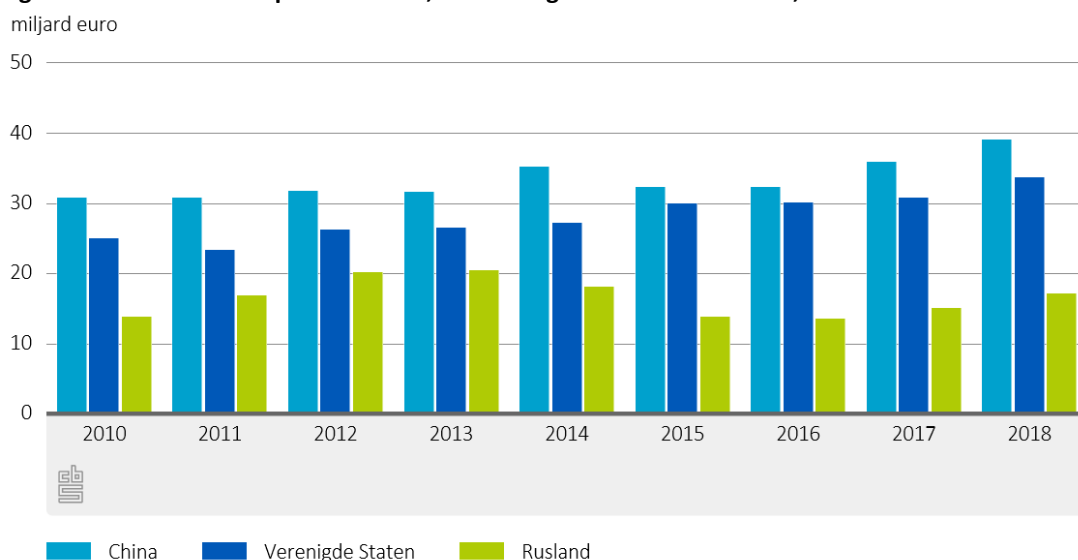
2. Trends in de goederenhandel

In dit hoofdstuk worden de algemene trends in de import en export vanuit en naar China, Rusland en de VS geschetst. Er wordt een overzicht gegeven van de totale import en export, maar ook van het relatieve belang van deze landen op de totale import en export. Daarnaast worden de belangrijkste import- en exportproducten per land gekenschetst.

2.1 Goederenimport

In 2010 importeerden bedrijven in Nederland in totaal voor 332 miljard euro aan goederen. In 2018 was de totale import gegroeid tot 441 miljard euro, een stijging van 33 procent. Het aandeel van China, de Verenigde Staten en Rusland op de totale import schommelde gedurende die periode rond de 20 procent. Het aandeel van China gedurende deze periode in de totale import was ongeveer 9 procent, voor de VS was dit ongeveer 8 procent en voor Rusland was dit ongeveer 4 procent. Figuur 2.1.1 geeft per jaar aan hoeveel miljard euro er door bedrijven in Nederland uit de desbetreffende landen werd geïmporteerd gedurende de jaren 2010-2018.

Figuur 2.1.1 Goederenimport uit China, de Verenigde Staten en Rusland, 2010-2018

China

In 2010 werden uit China relatief veel machines en elektrische machines en apparaten¹ geïmporteerd, in totaal voor bijna 19 miljard euro. Speelgoed- en sportartikelen werden ook relatief veel uit China geïmporteerd, namelijk voor 1,8 miljard euro, goed voor 63 procent van de totale import van speelgoed- en sportartikelen. 2018 geeft een vergelijkbaar beeld, machines en elektrische machines en apparaten zijn in 2018 wederom de meest geïmporteerde goederen, met een totale importwaarde van 23 miljard euro.

¹ Onder deze categorie valt ook elektrische apparatuur als laptops en telefoons.

Verenigde Staten

Farmaceutische producten waren de grootste categorie gemeten naar waarde die Nederland in 2010 uit de VS importeerde. Daarnaast werden in dat jaar uit de VS relatief veel optische, fotografische, medische, precisie- en meetinstrumenten geïmporteerd. 30 procent van alle geïmporteerde meetinstrumenten kwam uit de VS. In 2018 is er een duidelijke afname zichtbaar van de importwaarde van farmaceutische producten. Deze nemen namelijk af van een totale waarde van 6,4 miljard euro in 2010 naar 2,4 miljard euro in 2018. Hier is geen voor de hand liggende verklaring voor. In 2018 bedroeg de totale import van goederen uit de VS 33,8 miljard euro.

Rusland

Vanuit Rusland importeerden Nederlandse bedrijven gedurende de jaren 2010-2018 vooral minerale brandstoffen en andere grondstoffen. Hierbij moet gedacht worden aan producten als aardgas en aardolie, maar ook aan metalen als koper en nikkel. Binnen deze productcategorieën is het Russische aandeel groot, binnen andere productcategorieën speelt de Russische import een marginale rol.

2.2 Goederenexport

In 2010 exporteerden bedrijven in Nederland in totaal voor 372 miljard euro aan goederen. In 2018 was dit totaal gegroeid tot 498 miljard euro, een stijging van 34 procent. De totale import en export van goederen zijn gedurende de periode 2010-2018 dus in gelijke tred gegroeid. Het totale aandeel van China, Rusland en de VS in de export is een stuk lager dan in de import. Het aandeel van deze landen in de totale goederenexport schommelt namelijk tussen de 7 en 8 procent. Vergeleken met de import, 20 procent van het totaal, is dit aanmerkelijk lager. Het aandeel van de VS in de export is het hoogst, namelijk tussen de 4 en 5 procent tussen 2010 en 2018. Het aandeel van China groeide tussen de periode 2010 en 2018 weliswaar van 1,5 naar 2,4 procent, maar is een stuk lager dan de 9 procent van de import. Het aandeel van Rusland daalde van 1,5 procent naar 1,1 procent over de periode 2010 tot 2018. Deze daling komt deels voor rekening van de Russische boycot op Europese landbouw- en voedselproducten. Vóór de boycot was Rusland een belangrijke afzetmarkt voor Nederlandse landbouw- en voedselproducten (CBS, 2014).

Verenigde Staten

De uitvoer naar de VS bestond in 2018 ook voor een groot gedeelte uit machines en elektrische apparaten. Daarnaast importeert de VS relatief veel optische, medische en fotografische precisie- en meetinstrumenten uit Nederland. Deze waren in 2018 goed voor 2,8 miljard euro aan export, waarvan 1,8 miljard euro bestond uit goederen van Nederlandse makelij. Deze waren goed voor 11 procent van de totale export van deze producten. Ook werden er in 2018 relatief veel aardolieproducten geëxporteerd naar de VS. Deze hadden een exportwaarde van 2,8 miljard euro, waarvan ongeveer 1 miljard euro bestond uit wederuitvoer.

China

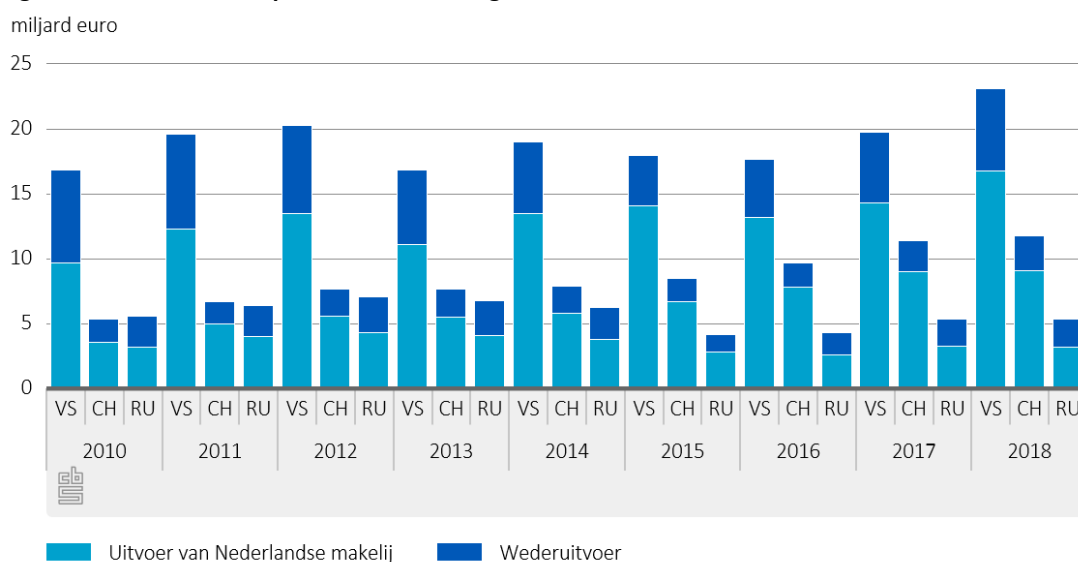
De export naar China steeg in de periode 2010 tot en met 2018 met 218 procent, van 5,4 naar ruim 11,7 miljard euro. Ook voor China zijn in 2018 machines en elektrische apparaten het belangrijkste exportproduct. In 2018 werd er in totaal voor 4,3 miljard euro aan machines en elektrische apparaten naar China geëxporteerd. Een groot gedeelte hiervan zijn goederen

van Nederlandse makelij, namelijk 3,4 miljard euro. In 2018 is het aandeel van de export naar China het hoogst voor producten als houtpulp en bewerkte melkproducten (melkpoeder). Melkpoeder als op zichzelf staand product is goed voor 1,2 miljard euro aan export naar China in 2018. Het CBS berichtte in 2015 al dat de export van babymelkpoeder naar China gedurende de periode 2005-2015 sterk was toegenomen vanwege een eerder melkpoederschandaal (CBS, 2015a).

Rusland

Machines en elektrische apparaten waren ook de grootste categorie in de export naar Rusland. Export bestemd voor Rusland bestond in 2010 voor 40 procent uit machines en elektrische apparaten. Het aandeel van Rusland in de totale export van deze categorie is echter marginaal, namelijk 2,4 procent. In 2018 is het aandeel machines en elektrische apparaten in de totale export naar Rusland gedaald tot 34 procent. Op de totale export van machines en elektrische apparaten daalde het aandeel bestemd voor Rusland ook, namelijk tot 1,6 procent.

Figuur 2.2.1 Goederenexport naar de Verenigde Staten, China en Rusland

3. Bestemming van Nederlandse importgoederen

Van een container met accu's die vanuit China de Nederlandse haven binnenkomt is slechts een gedeelte bestemd voor de Nederlandse markt. Het andere deel verblijft alleen tijdelijk in Nederland om vervolgens naar een ander land te worden geëxporteerd. Dit verschijnsel staat bekend als wederuitvoer. Zoals hierboven geschetst, worden in dit hoofdstuk de importstromen uit China, Rusland en de VS verder voorzien van een onderscheid naar bestemming. Meer concreet wordt in dit hoofdstuk onderzocht welk gedeelte van de import uit een bepaald land bestemd is voor de Nederlandse markt, en welk aandeel voor de wederuitvoer. Om welke producten gaat het precies en zien we patronen door de tijd?

Een dergelijke verbijzondering is relevant, aangezien de aanwezigheid van wederuitvoerstromen – die door de jaren heen een almaar groter onderdeel vormen van de totale Nederlandse handel – een vertekend beeld geeft van de werkelijke afhankelijkheden tussen Nederland en ander landen (Jaarsma & Wong, 2019). Uit onderzoek van het CBS blijkt bijvoorbeeld dat nadat rekening is gehouden met wederuitvoerstromen het handelstekort tussen Nederland en de VS in 2016 redelijk in evenwicht was. Het feitelijke tekort was namelijk naar schatting 'slechts' 0,6 miljard euro, terwijl het ruim 12 miljard euro bedroeg zonder correctie voor wederuitvoerstromen (CBS, 2018).

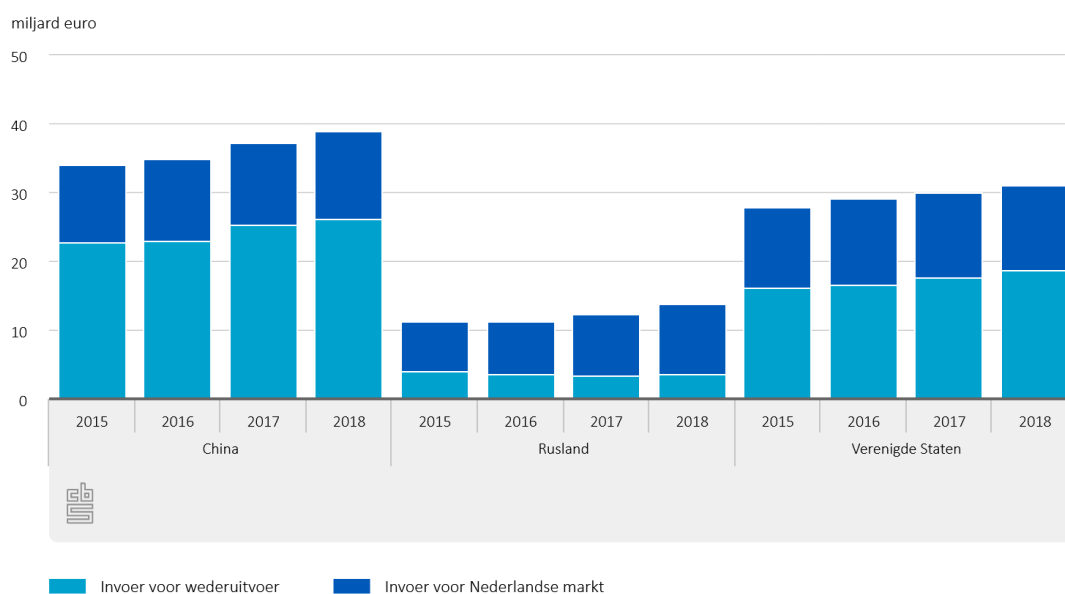
In figuur 3.1 is de Nederlandse import uit China, Rusland en de VS afgebeeld en verder verbijzonderd naar invoer voor wederuitvoer en invoer voor de Nederlandse markt². Een eerste observatie is dat tussen 2015 en 2018 het overgrote deel van de import uit China en de VS bestemd is voor wederuitvoer. De invoerstroom die afkomstig is uit China kent in vergelijking met de twee andere landen de grootste omvang. Dit laat eens te meer zien dat Nederland een belangrijke distributiefunctie heeft en een 'gateway' vormt voor verre landen als China en de VS naar andere (Europese) landen. Van de circa 39 miljard euro aan goederen die Nederland uit China importeerde in 2018, is 26,2 miljard euro – ongeveer twee derde – rechtstreeks bestemd voor andere landen, en 12,8 miljard euro voor de Nederlandse markt. Hoewel in absolute zin de invoer voor wederuitvoer uit China tussen 2015 en 2018 is toegenomen – in 2015 ging het nog om 22,8 miljard euro – bleef het aandeel invoer voor wederuitvoer uit dit land redelijk stabiel.

In vergelijking met China is het aandeel voor de VS iets lager, licht schommelend rond de 60 procent. Net als voor China, is de invoer voor wederuitvoer uit de VS in waarde gestegen ten opzichte van 2015 (van 16 naar 18,7 miljard euro). Verder valt op te merken dat in absolute zin invoergoederen uit China veel vaker gebruikt worden in de Nederlandse economie. Kwam in 2015 deze importstroom nog uit op zo'n 11,2 miljard euro, in 2018 bedroeg dit 12,8 miljard euro, iets hoger dan de importstroom uit de VS (12,2 miljard). In 2015 werden Amerikaanse producten nog wel vaker geïmporteerd voor de Nederlandse markt in vergelijking met Chinese goederen (11,8 miljard tegenover 11,2 miljard euro).

² Om de Nederlandse goederenimport naar herkomstland te kunnen opdelen naar invoer voor wederuitvoer en invoer voor de Nederlandse markt maken we gebruik van de methode die beschreven is in Lemmers & Wong (2019). Hierbij worden gegevens van de statistiek Internationale Handel in Goederen en Nationale Rekeningen gecombineerd, en worden de cijfers van Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd in hoofdstuk 2 en op StatLine, die beide gebaseerd zijn op de statistiek Internationale Handel in Goederen.

De Nederlandse invoer uit Rusland geeft een omgekeerd beeld ten opzichte van China en de VS. In 2015 was 31 procent van deze invoer bestemd voor wederuitvoer, drie jaar later bedroeg dit aandeel nog slechts 26 procent. Daarentegen is de invoer uit Rusland bestemd voor de Nederlandse markt in de afgelopen jaren wel fors toegenomen. Zo is in figuur 3.1 een sterke groei te zien tussen 2015 en 2018; de invoer die uiteindelijk op de Nederlandse markt terechtkomt, steeg in die periode van 7,4 naar ruim 10,3 miljard euro.

Figuur 3.1 Bestemming Nederlandse invoer naar land, 2015-2018

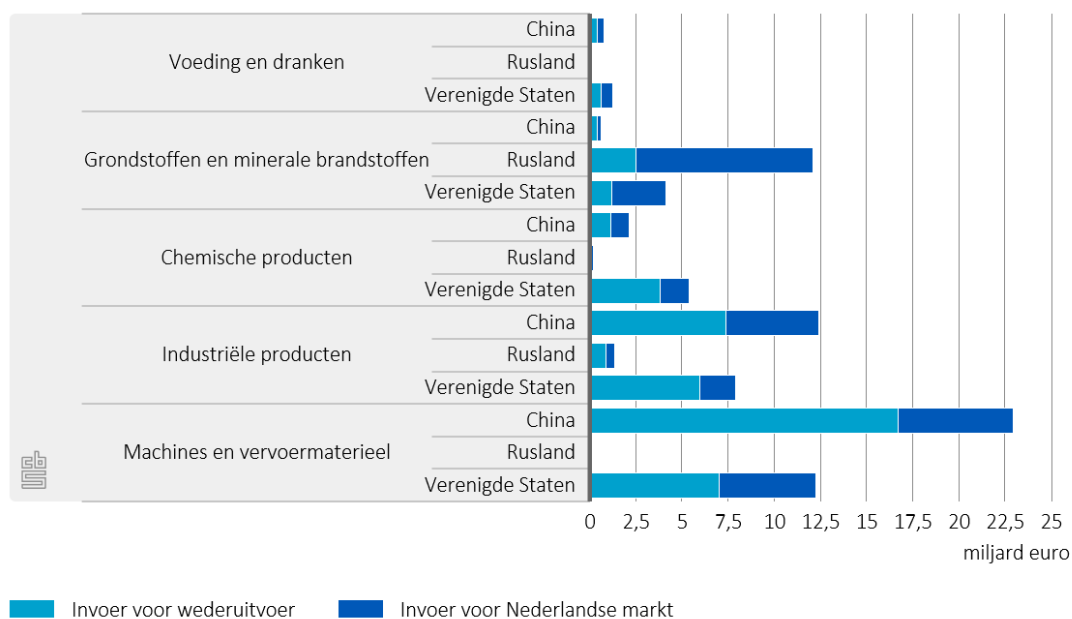
Om een duidelijker beeld te krijgen van het type goederen dat schuilgaat achter de diverse importstromen in figuur 3.1, worden Nederlandse importgoederen verder ingedeeld in vijf goederencategorieën. Dit is voor 2018 weergegeven in figuur 3.2. Importproducten uit Rusland betreffen vooral grondstoffen en minerale brandstoffen (met name ruwe aardolie, aardgas, steenkool en aardolieproducten; zie o.a. ook hoofdstuk 2 in dit rapport en Eurostat, 2019). Het overgrote deel van deze import uit Rusland is bestemd voor de Nederlandse markt. Deze invoer blijkt ook aan belang toe te nemen, niet in de laatste plaats omdat tussen 2012 en 2018 de winning van aardgas in Nederland meer dan gehalveerd is (CBS, 2019a).

Met een bedrag van 16,7 miljard respectievelijk 7 miljard euro, is het voornamelijk de invoer van machines en vervoermaterieel uit China en de VS die als wederuitvoer Nederland verliet. Van deze importstroom uit China vormen toestellen voor telecommunicatie (5,7 miljard), computers (2,3 miljard), ontvangtoestellen voor televisie (1,7 miljard), machineonderdelen (1,6 miljard) en kantoormachines (1,5 miljard euro) een belangrijk aandeel. Voor de VS zijn dat met name toestellen voor telecommunicatie (2,9 miljard), computeronderdelen (0,8 miljard) en meet-, controle en analyse-instrumenten (0,6 miljard euro). Chinese machines en vervoermaterieel voor de Nederlandse markt, goed voor zo'n 6,2 miljard euro, betrof met name computers (2,3 miljard), toestellen voor telecommunicatie (0,9 miljard), en elektrische machines en apparaten (0,6 miljard euro). Binnen dezelfde goederencategorie met de VS als herkomstland staan producten als luchtvaartuigen en onderdelen (1 miljard), auto-onderdelen (0,9 miljard) en machines en toestellen (0,8 miljard euro) hoog genoteerd.

Industriële producten vormen eveneens een groot deel van de Nederlandse importproducten die afkomstig zijn uit China en de VS. Deze invoer uit China was goed voor 12,4 miljard euro en bijna gelijk verdeeld over invoer voor wederuitvoer en invoer voor de binnenlandse markt: respectievelijk 7,4 en 5 miljard euro. Voor wederuitvoer bestond de top drie uit kleding (1,6 miljard), speelgoed- en sportartikelen (0,8 miljard) en schoenen (0,5 miljard). Voor de Nederlandse economie zijn kleding (0,7 miljard), meubels (0,6 miljard) en speelgoed- en sportartikelen (0,4 miljard) belangrijk. Van de 7,9 miljard euro aan geïmporteerde industriële producten uit de VS is ook het merendeel – zo’n 6 miljard – bestemd voor wederuitvoer. Hier gaat het voornamelijk om medische instrumenten en apparaten (2,9 miljard), implantaten en orthopedische artikelen (1,4 miljard) en meetinstrumenten (0,6 miljard). De resterende 1,9 miljard euro aan industriële producten uit de VS, waaronder meettoestellen en optische instrumenten en apparaten (beide 0,2 miljard euro) is bestemd voor verbruik binnen de Nederlandse economie.

Verder blijkt uit figuur 3.2 dat er hoge bedragen zijn gemoeid met de invoer van chemische producten, grondstoffen en minerale brandstoffen uit de VS. Chemische producten (o.a. medische en farmaceutische producten) zijn vaker rechtstreeks bestemd voor het buitenland. Grondstoffen en minerale brandstoffen (met name ruwe aardolie) daarentegen dienen als belangrijke inputs voor de Nederlandse economie.

Figuur 3.2 Samenstelling Nederlandse goederenimport naar land en goederencategorie, 2018

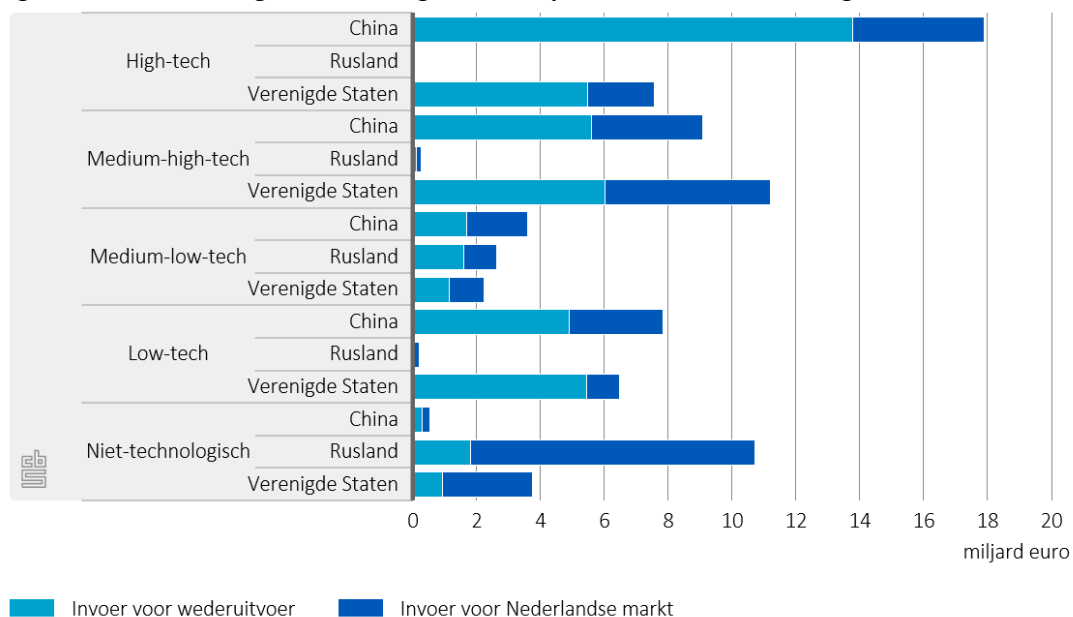

Figuur 3.3 geeft een overzicht van geïmporteerde goederen ingedeeld naar diverse technologische intensiteiten. Niet geheel verrassend betreffen importproducten uit Rusland voornamelijk goederen die als niet-technologisch gekenmerkt worden. Uiteraard is dit te verbinden aan de producten die eerder onder grondstoffen en minerale brandstoffen vielen.

Nederland importeerde in 2018 voor bijna 18 miljard euro aan *high-tech* goederen uit China, waarvan het overgrote deel – ruim 80 procent – bestemd was voor wederuitvoer. Dit is grotendeels te relateren aan de producten die in figuur 3.2 onder de goederencategorie machines en vervoermaterieel vielen, waarin bijvoorbeeld toestellen voor communicatie en

computers vallen. Een vergelijkbaar patroon is zichtbaar voor dezelfde importstroom uit de VS. Voor wat betreft *medium-high-tech* goederen, zien we dat zulke producten uit de VS redelijk gelijk verdeeld zijn over invoer voor wederuitvoer en invoer voor de binnenlandse markt. Met een bedrag van 5,2 miljard euro zijn het vooral *medium-high-tech* goederen uit de VS die uiteindelijk terechtkomen op de Nederlandse markt voor verbruik door onze bedrijven of finale consumptie in het land. Chinese *medium-high-tech* goederen verlaten daarentegen vaker het land als wederuitvoer. Net als *high-tech* importgoederen is het grootste gedeelte van de *low-tech* goederenimport bestemd voor wederuitvoer. Dit geldt zowel voor goederen afkomstig uit China als de VS. Ten opzichte van de VS dienen importgoederen uit China met een relatief lage technologische intensiteit (*medium-low-tech* en *low-tech* goederen) vaker als inputs voor binnenlands verbruik.

Figuur 3.3 Samenstelling Nederlandse goederenimport naar land en technologische intensiteit, 2018

4. Importafhankelijkheden van Nederlandse bedrijfstakken

Nederlandse bedrijfstakken kopen grondstoffen, halffabricaten maar ook eindproducten in die noodzakelijk zijn voor hun afzet. Een aanzienlijk deel van deze goederen wordt in het buitenland ingekocht, waaronder ook uit China, Rusland en de VS. In dit hoofdstuk wordt de afhankelijkheid van Nederlandse bedrijfstakken van geïmporteerde goederen uit deze drie landen in kaart gebracht. Daarbij wordt getracht de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

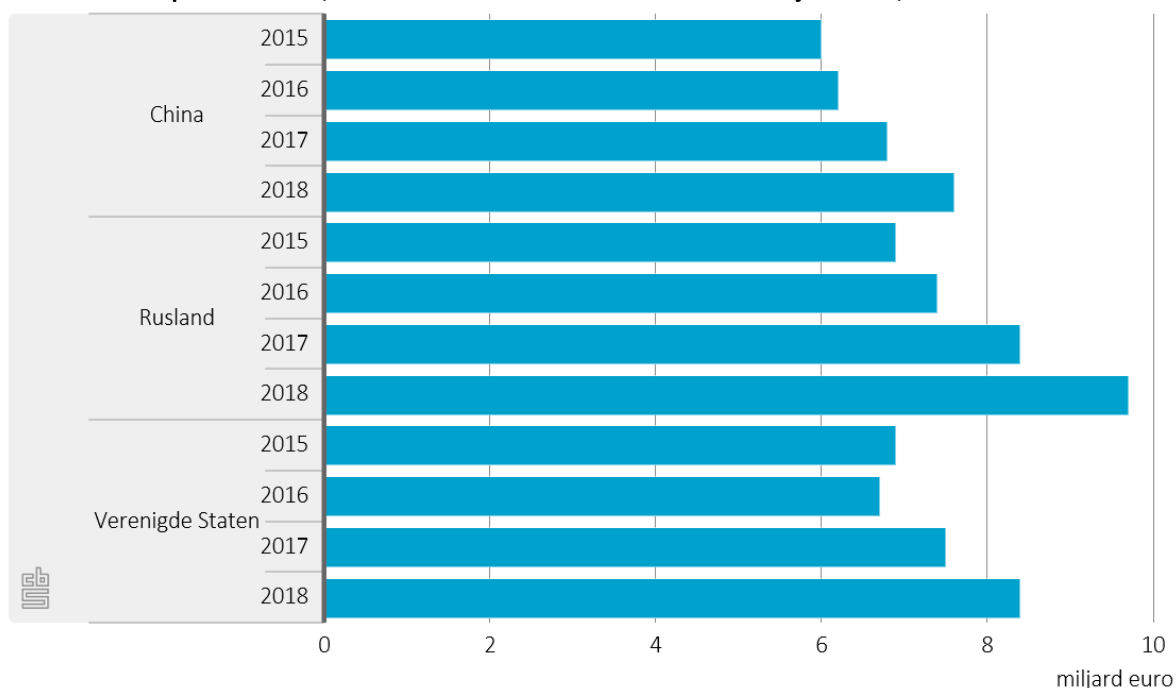
- In welke bedrijfstakken importeren bedrijven voornamelijk direct zelf goederen uit China, Rusland en de VS? Welke goederencategorieën of specifieke producten worden door deze bedrijven vooral uit deze drie landen ingekocht? Wat is de technologische intensiteit van deze goederen? Wat is het aandeel van deze directe import in de totale directe import van deze goederen door bedrijven in deze bedrijfstakken? Welke bedrijfstakken zijn absoluut en relatief gezien het meest afhankelijk van directe import uit China, Rusland en de VS?
- Wat is de indirecte afhankelijkheid van Nederlandse bedrijfstakken van import van goederen uit China, Rusland en de VS? Welke ingevoerde productcategorieën of specifieke producten uit deze landen komen indirect bij specifieke bedrijfstakken terecht? Zijn er ook goederen die vooral indirect (via de waardeketen) geïmporteerd worden in plaats van direct?

4.1 Directe en indirecte afhankelijkheden

Directe import

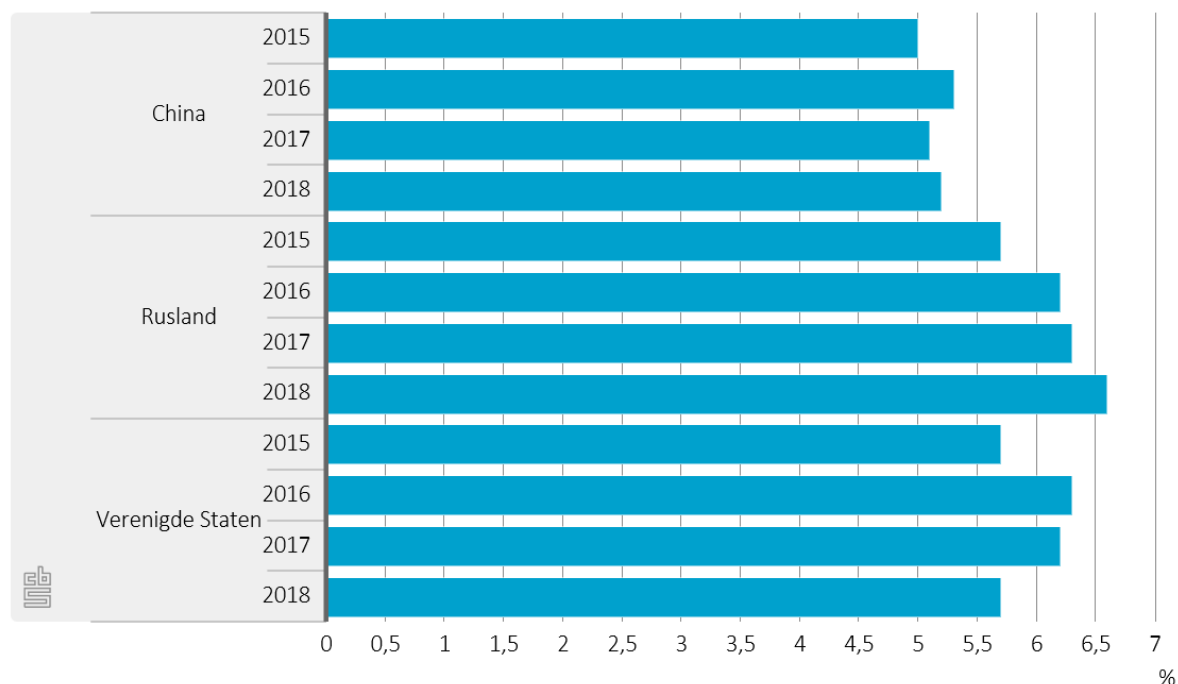
Bij de directe import van goederen wordt de directe import van Nederlandse bedrijfstakken bedoeld. De import van goederen die direct doorgaat naar het buitenland (invoer voor wederuitvoer) en de import van goederen voor finale consumptie (zoals door consumenten gekocht speelgoed of door bedrijven aangekochte machines voor investeringen in vaste activa) zijn hier buiten beschouwing gelaten. Als we kijken naar totale afhankelijkheden via de directe import in 2018 dan zien we in figuur 4.2.1 dat van de drie genoemde landen Rusland de grootste importpartner is voor Nederlandse bedrijfstakken. In 2018 importeerden Nederlandse bedrijfstakken voor een bedrag van 9,7 miljard euro uit Rusland. Uit de VS werd voor 8,4 miljard euro aan goederen geïmporteerd en uit China voor 7,6 miljard euro. In 2015 was dit nog 6,9 miljard euro voor zowel Rusland en de VS, en 6,0 miljard euro voor China.

4.2.1 Directe import uit China, Rusland en de VS door Nederlandse bedrijfstakken, 2015-2018

De import door Nederlandse bedrijfstakken uit China en Rusland steeg sinds 2015 sneller dan de gemiddelde directe invoer. Terwijl de gemiddelde jaarlijkse groei van de totale directe import tussen 2015 en 2018 gelijk was aan 6,4 procent, groeide de import uit Rusland gemiddeld met 11,7 procent per jaar en de import uit China met 8,0 procent. Nederlandse bedrijfstakken zijn tussen 2015 en 2018 daarmee relatief meer import uit Rusland en China gaan verwerken/verbruiken dan uit andere landen. Met een gemiddelde jaarlijkse groei van 6,5 procent, hield de gemiddelde jaarlijkse importgroei uit de VS gelijke tred met de totale gemiddelde jaarlijkse groei van de directe import.

4.2.2 Aandelen van China, Rusland en de VS in de directe import van Nederlandse bedrijfstakken, 2015-2018

Figuur 4.2.2 toont het verloop van de aandelen van de drie landen in de totale directe import tussen 2015 en 2018. Met een aandeel van 6,6 procent in 2018 is de afhankelijkheid van Rusland niet alleen het grootste, maar is sinds 2015 met een toename van 0,9 procentpunt ook het meeste toegenomen. De afhankelijkheid van China is ook gegroeid van 5,0 procent naar 5,2 procent. Het aandeel van de VS bleef nagenoeg gelijk en bedroeg zowel in 2015 als in 2018 5,7 procent.

Indirecte import

Naast direct importeren kunnen bedrijfstakken ook indirect goederen uit het buitenland verwerken in hun productie. Dat gebeurt bijvoorbeeld in de groothandel, die goederen inkoop van de Nederlandse industrie en elektriciteit van Nederlandse energievoorzienende bedrijven. Om deze goederen te produceren heeft de Nederlandse industrie halffabricaten uit China ingekocht, terwijl energievoorzienende bedrijven minerale brandstoffen zoals bijvoorbeeld steenkool uit Rusland hebben ingekocht om elektriciteit op te wekken. Deze halffabricaten uit China en minerale brandstoffen uit Rusland vallen dan onder de indirecte import van de Nederlandse groothandel, uit respectievelijk China en Rusland.

4.2.3 Directe, indirecte en totale import uit China, Rusland en de VS naar bedrijfstak, 2018

SBI Sectie (bedrijfstak)	China			Rusland			Verenigde Staten		
	Direct	Indirect	Totaal	Direct	Indirect	Totaal	Direct	Indirect	Totaal
	Miljoen euro								
A Landbouw, bosbouw, visserij	71	107	178	141	97	239	59	154	213
B Delfstoffenwinning	12	16	28	3	18	21	6	16	22
C Industrie	4 213	211	4 424	.	234	.	6 065	203	6 268
D Energievoorziening	18	25	43	.	30	.	316	25	341
E Waterbedrijven en afvalbeheer	22	21	42	9	22	31	25	29	53
F Bouwnijverheid	1 057	297	1 355	180	204	384	541	235	776
G Handel	465	204	670	78	215	293	365	201	566
H Vervoer en opslag	102	106	208	97	326	424	48	152	200
I Horeca	71	65	137	43	50	93	89	61	150
J Informatie en communicatie	489	72	561	6	48	54	186	67	253
K_L Bank- en verzekeringswezen	110	266	375	19	121	140	28	171	199
M_N Zakelijke dienstverlening	348	213	562	36	159	196	173	190	362
O_P_Q Quartaire sector	488	256	744	82	171	254	406	201	607
R_S Overige Diensten	91	52	143	41	72	113	51	54	104
T_U Overigen	35	10	45	1	5	6	15	8	23
Totaal	7 592	*	*	9 664	*	*	8 373	*	*

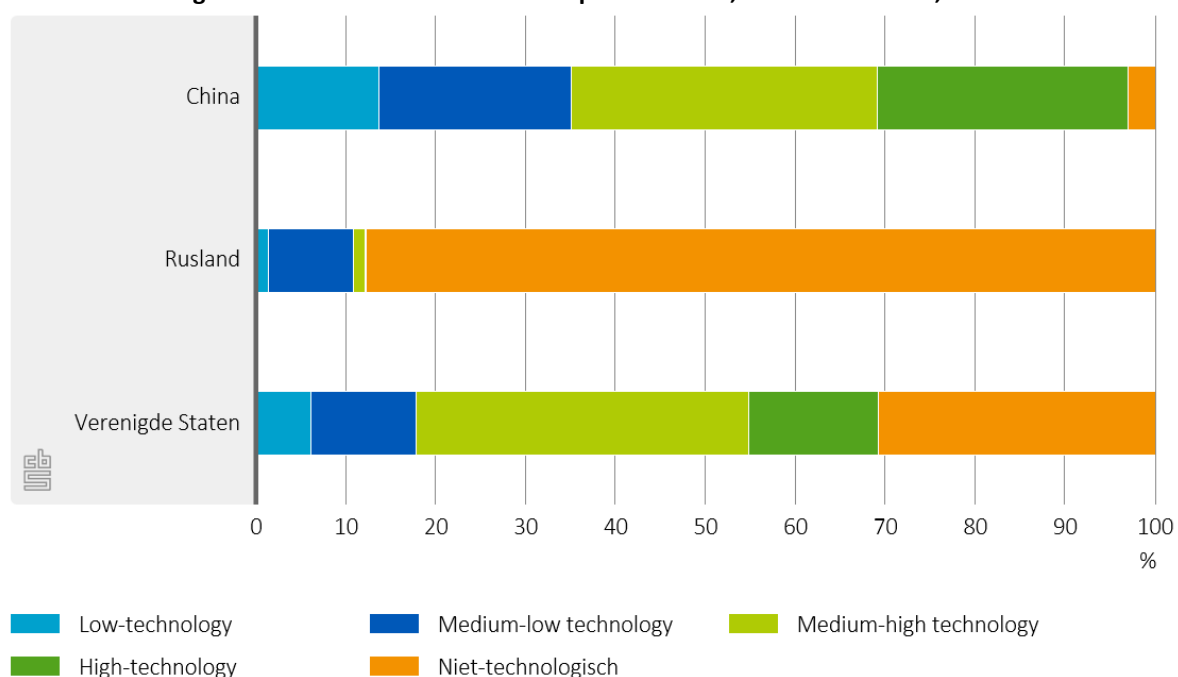
Bron: CBS

· Geheimhouding

* Wegens dubbeltellingen kunnen de indirecte import en totalen per land niet worden opgeteld.

Uit tabel 4.2.3 blijkt dat de landbouw, industrie en energievoorziening voornamelijk direct importeren uit Rusland. Deze import bestaat voor het grootste gedeelte uit minerale brandstoffen zoals ruwe aardolie, aardgas en steenkool. Andere bedrijfstakken importeren voornamelijk indirect uit Rusland. Deze indirecte import bestaat eveneens voornamelijk uit minerale brandstoffen, die via de industrie (en dan met name de aardolie-industrie) en energievoorziening bij deze bedrijfstakken terechtkomen. Uit China wordt door veel sectoren voornamelijk direct geïmporteerd. Wat vooral opvalt is de directe invoer van de bouw uit China die de 1 miljard overstijgt. Ook de bedrijfstakken informatie en communicatie, de groot- en detailhandel en de quartaire sector importeren elk voor bijna een half miljard rechtstreeks uit China. De directe import van de Nederlandse industrie uit de VS is ook aanzienlijk en wordt gedomineerd door de invoer van kapitaalgoederen zoals robots en machines. Ook in de energievoorziening, de bouw, de groot- en detailhandel, informatie en communicatie en de quartaire sector zien we dat de directe import uit de VS groter is dan de indirecte import uit dat land.

4.2.4 De technologische intensiteit van de directe import uit China, Rusland en de VS, 2018

Figuur 4.2.4 toont de technologische intensiteit van de directe import uit China, Rusland en de VS. Wat direct opvalt is het grote aandeel van niet-technologische producten in de totale directe import van Nederlandse bedrijfstakken uit Rusland, wat verklaard wordt door het grote aandeel van delfstoffen (o.a. ruwe aardolie, aardgas, steenkool) in de directe import uit Rusland. Verder zien we dat het aandeel van *high-tech* producten in de import uit China relatief hoog is, zelfs hoger dan bij de import uit de VS. De belangrijkste direct geïmporteerde *high-tech* producten uit China zijn laptops, tablets en telefoons. Uit de VS zijn dat telefoons, medicijnen en lasers. Het aandeel van niet-technologische producten in de directe invoer uit de VS is ook relatief hoog. Dit wordt verklaard door het relatief hoge aandeel van delfstoffen (ruwe aardolie, steenkool, molybdeenerts) en landbouwproducten (sojabonen, pindanoten) uit de VS. Voor zowel de directe import uit China als de directe import uit de VS is het aandeel van *medium-high-tech* producten het grootste. Voor China zijn dat voornamelijk ledlampen, lithium-ion-batterijen (vooral gebruikt in consumentenelektronica en elektrische auto's) en telefoonladers, en voor de VS voornamelijk carrosserieën voor personenauto's, onderdelen van chipmachines en lithium-ion-batterijen.

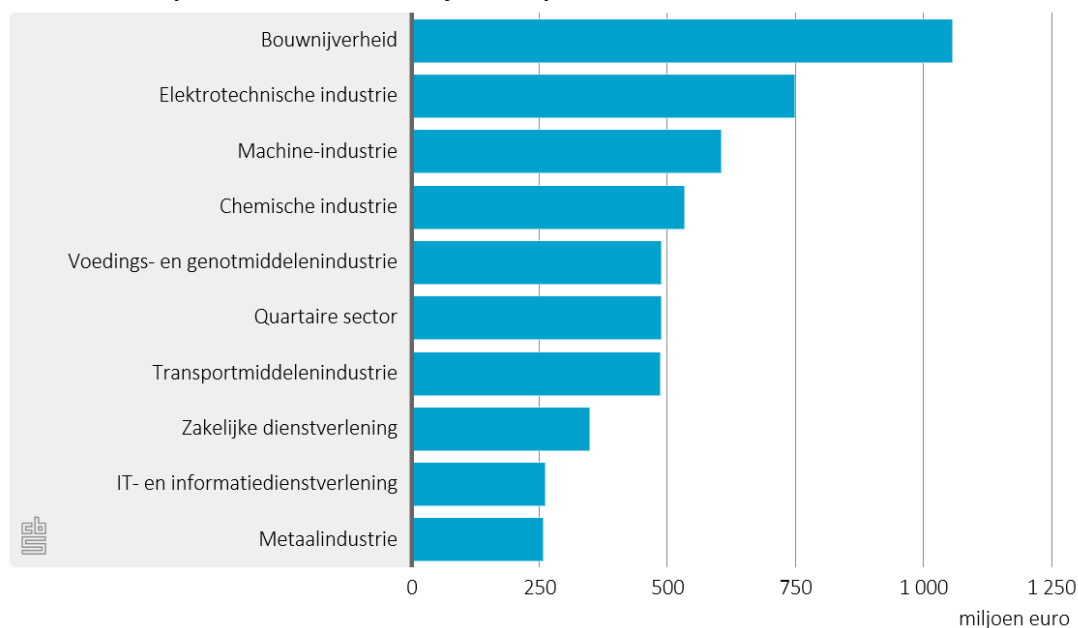
4.2 China

Directe invoer door bedrijfstakken

De directe import uit China bedroeg bijna 7,6 miljard euro in 2018. In absolute zin importeerde de bouwsector het meest uit China met een invoerwaarde van 1 057 miljoen euro, gevolgd door de elektrotechnische industrie met 750 miljoen euro, de machine-industrie met 605 miljoen euro, de chemische industrie met 533 miljoen euro, de voedings- en genotmiddelenindustrie met 488 miljoen euro, de quartaire sector met 488 miljoen euro en de transportmiddelenindustrie³ met 486 miljoen euro.

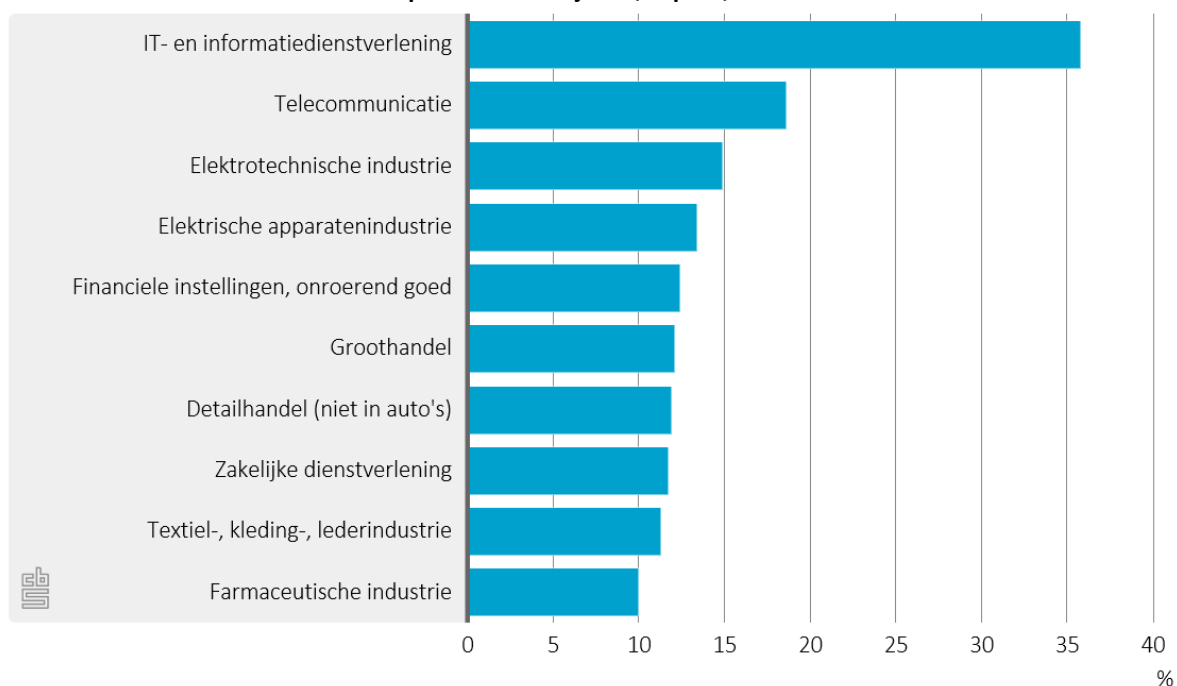
³ De transportmiddelenindustrie is hier gedefinieerd als de som van SBI 29 (vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers) en SBI 30 (vervaardiging van overige transportmiddelen).

4.3.1 Directe import uit China naar bedrijfstak, top-10, 2018

In relatieve zin impoorteerde de IT- en informatiedienstverlening het meest uit China. Maar liefst 36 procent van de totale directe import van deze bedrijfstak was afkomstig uit China. De telecomsector impoorteerde ook relatief veel uit China met een aandeel van 19 procent in de totale directe import. Van de industriële bedrijfstakken zijn het vooral de elektrotechnische industrie en de elektrische apparatenindustrie die relatief sterk afhankelijk zijn van China met aandelen in de totale directe import van respectievelijk 15 procent en 13 procent.

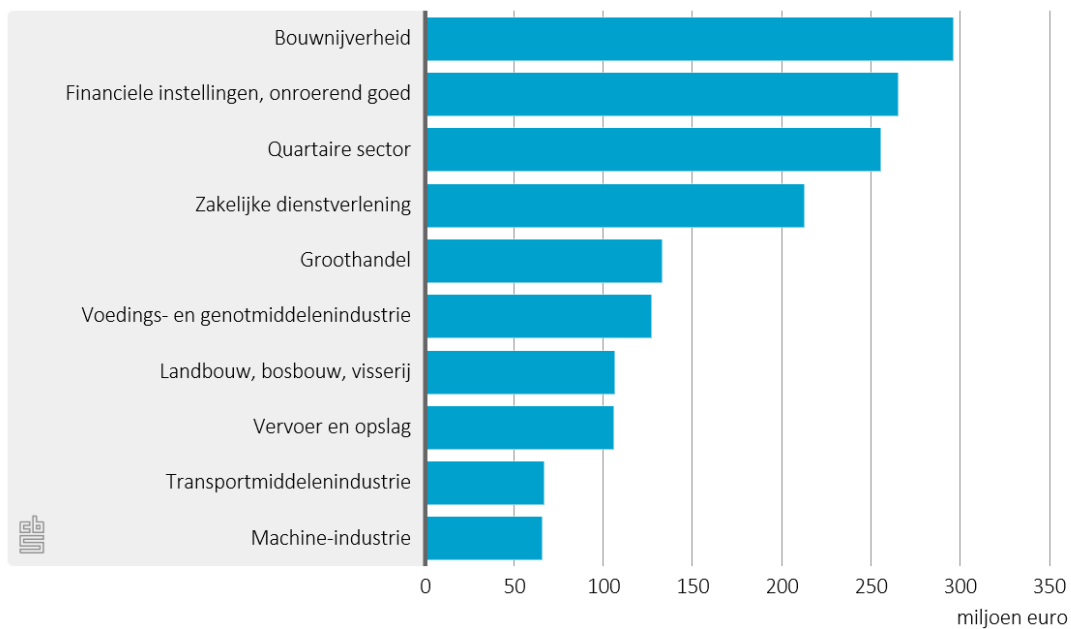
4.3.2 Aandeel van China in directe import naar bedrijfstak, top-10, 2018

Indirecte invoer door bedrijfstakken

De bedrijfstakken met de hoogste indirecte invoer uit China waren de bouwsector, financiële instellingen en onroerend goed en de quartaire sector.

4.3.3 Indirecte import naar bedrijfstak uit China, top-10, 2018

Type importproducten per bedrijfstak

De bouwsector is als bedrijfstak de grootste directe importeur van Chinese goederen. Bouwbedrijven importeerden in 2018 voor meer dan 1 miljard euro aan goederen uit China. De producten die de bouwsector uit China importeert zijn divers. Zo importeerde de bouwsector voor 65 miljoen euro aan verlichtingstoestellen, voor 52 miljoen aan transformatoren, voor 50 miljoen euro aan computers, voor 42 miljoen euro aan lampen (waarvan het merendeel uit ledlampen bestaat), voor 32 miljoen euro aan accu's en voor 30 miljoen euro aan draad en kabels.

De op één na grootste importeur is de elektrotechnische industrie met een importwaarde van 750 miljoen euro. De invoer van de elektrotechnische industrie uit China wordt gedomineerd door telefoontoestellen, goed voor 586 miljoen euro. Van de industriële bedrijfstakken is de elektrotechnische industrie het meest afhankelijk van China via het importkanaal. Bijna 15 procent van de totale directe invoer van deze bedrijfstak was afkomstig uit China.

In tegenstelling tot de elektrotechnische industrie is de import van de machine-industrie uit China verdeeld over een veelvoud aan productcategorieën. In totaal importeerden machinebouwers voor 605 miljoen euro. De machine-industrie importeerde in 2018 voor 32 miljoen euro aan elektrisch, pneumatisch en hydraulisch handgereedschap uit China, voor 26 miljoen euro aan verlichtingstoestellen, voor 25 miljoen euro aan geisers, droogtoestellen en warmtewisselaars, voor 24 miljoen euro aan kranen, ventielen en kleppen en voor 19 miljoen euro aan transformatoren.

De vierde grootste importeur uit China is de chemische industrie die voor 533 miljoen euro aan goederen direct uit China importeerde. De invoer van deze bedrijfstak wordt gedomineerd door organische chemische producten met een invoerwaarde van 382 miljoen euro in 2018. Deze invoer vertegenwoordigde 31 procent van de totale invoer van organische chemicaliën door deze bedrijfstak.

Op nummer vijf van grootste importeurs vinden we de voedings- en genotmiddelenindustrie terug met een importwaarde van 488 miljoen euro. Deze bedrijfstak importeerde uit China voor 55 miljoen euro aan organische chemische producten, voor 41 miljoen euro aan plastic verpakkingsmateriaal, voor 39 miljoen euro aan afval van de voedselindustrie, voor 38 miljoen euro aan producten van ijzer en staal en voor 33 miljoen euro aan papier en karton, voor 30 miljoen euro aan elektrische machines en apparaten en voor 25 miljoen euro aan gember.

Computers en computeronderdelen, die voor een bedrag van 46 miljoen euro werden geïmporteerd, vormden de grootste categorie in de 488 miljoen euro aan import van de quartaire sector. Ook werd er voor 26 miljoen euro geïmporteerd aan speelgoed en voor 21 miljoen euro aan sportartikelen.

De transportmiddelenindustrie importeerde uit China voor een bedrag van 486 miljoen euro. De grootste categorie van de import uit China door deze bedrijfstak werd gevormd door auto-onderdelen die voor een bedrag van 68 miljoen euro werden geïmporteerd, gevolgd door computers en computeronderdelen voor 39 miljoen euro en startmotoren, dynamo's en bougies voor 24 miljoen euro.

De IT- en informatiedienstverlening kent een grote afhankelijkheid van China via de directe import. Ruim 83 procent van de 262 miljoen euro aan directe import van de IT- en informatiedienstverlening uit China bestond uit de import van computers- en computeronderdelen met een invoerbedrag van 218 miljoen euro. Dat was 42 procent van de totale invoer van computers- en computeronderdelen van de IT- en informatiedienstverlening.

De telecomsector kent eveneens een relatief grote afhankelijkheid van China waar de 209 miljoen euro aan import uit China bijna 19 procent van de totale directe import van de bedrijfstak vertegenwoordigde. De telecomsector importeerde in 2018 voor 33 miljoen euro aan telefoons uit China, voor 31 miljoen euro aan verlichtingstoestellen en voor 23 miljoen euro aan transformatoren.

De elektrische apparatenindustrie is voor 13 procent afhankelijk van China via het importkanaal. De elektrische apparatenindustrie importeerde in totaal voor 235 miljoen euro aan goederen uit China. Van deze 235 miljoen euro bestond 30 miljoen euro uit verlichtingstoestellen, 23 miljoen euro uit transformatoren en 20 miljoen euro uit geisers, droogtoestellen en warmtewisselaars.

De bedrijfstak financiële instellingen en verhuur en handel van onroerend goed importeert meer indirect dan direct uit China. De productcategorieën met de hoogste waarden die deze bedrijfstak indirect uit China importeert zijn computers, verlichtingstoestellen en transformatoren.

4.3 Rusland

Van de drie genoemde landen is Rusland voor Nederlandse bedrijfstakken de grootste importpartner. Ongeveer 6,6 procent van de directe import van alle bedrijfstakken kwam in 2018 uit Rusland, wat neerkomt op bijna 9,7 miljard euro.

De bedrijfstakken die direct het meest uit Rusland importeren zijn de aardolie-industrie, energiebedrijven en vervoer en opslag. Vanwege geheimhouding is het niet mogelijk een gedetailleerdere weergave te verstrekken van de specifieke goederen die deze bedrijfstakken uit Rusland invoeren, maar volgens Eurostat (2019) zijn de grootste categorieën ruwe aardolie, aardgas en steenkool. De wereldprijzen van deze goederen zijn sinds 2015 relatief sterk gestegen wat gedeeltelijk de toename van het aandeel van Rusland verklaart. Wat ook meespeelt, is de vermindering van de aardgaswinning in Groningen in recente jaren, die gedeeltelijk gecompenseerd wordt door import van aardgas uit Rusland (CBS, 2016 en CBS, 2019a).

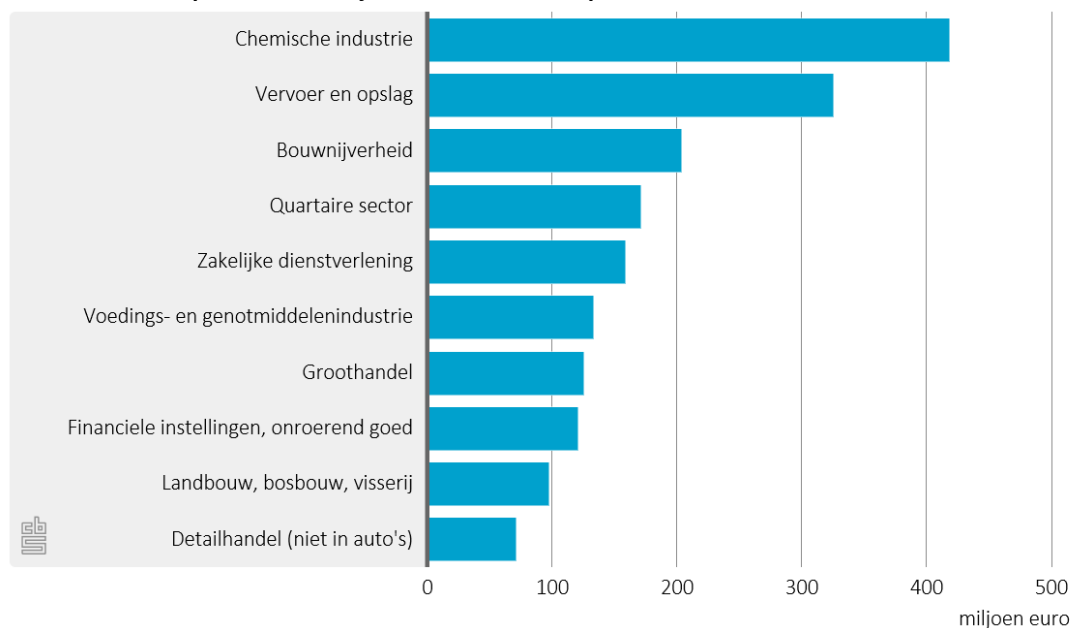
Als minerale brandstoffen buiten beschouwing worden gelaten, zijn het vooral onedele metalen die een hoge importwaarde uit Rusland vertegenwoordigen. De directe import van onedele metalen wordt gedomineerd door de import van koper, maar vanwege geheimhouding is het ook niet mogelijk hier zeer gedetailleerde cijfers over te verstrekken. Hoewel de invoer van nikkel uit Rusland aanzienlijk kleiner is dan de invoer van koper, zijn de

metaalindustrie⁴ en de bouwsector voor meer dan een kwart van hun directe invoer afhankelijk van nikkel uit Rusland.

Indirecte invoer door bedrijfstakken

De bedrijfstakken met de hoogste indirecte invoer uit Rusland waren de chemische industrie, vervoer en opslag en de bouwnijverheid. De indirecte import uit Rusland bestaat ook voornamelijk uit minerale brandstoffen die worden gebruikt in de productieprocessen van genoemde bedrijfstakken.

4.4.1 Indirecte import naar bedrijfstak uit Rusland, top-10, 2018

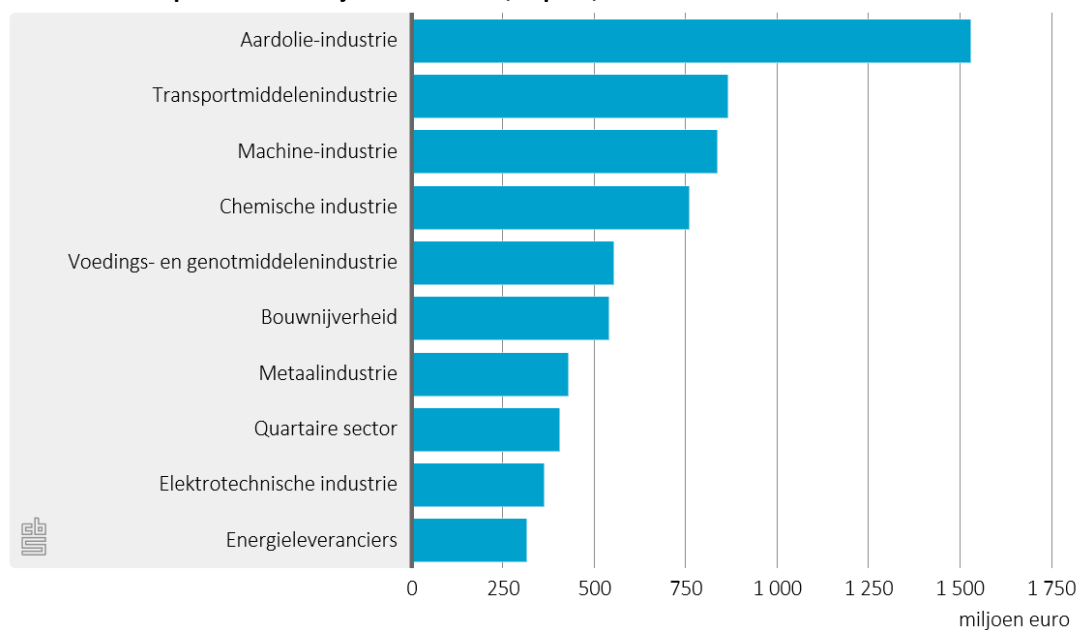
4.4 Verenigde Staten

Directe invoer door bedrijfstakken

Uit de VS importeerden Nederlandse bedrijfstakken in 2018 rechtstreeks voor een bedrag van 8,4 miljard euro aan goederen. De aardolie-industrie was de branche met de meeste import uit de VS, met een directe importwaarde van meer dan 1,5 miljard euro. Op de tweede plaats vinden we de transportmiddelenindustrie met een directe importwaarde van 865 miljoen euro, op de voet gevolgd door de machine-industrie met 836 miljoen euro. Op plaats nummer vier en vijf volgen de chemische industrie en de voedings- en genotmiddelenindustrie met respectievelijk 759 miljoen euro en 553 miljoen euro.

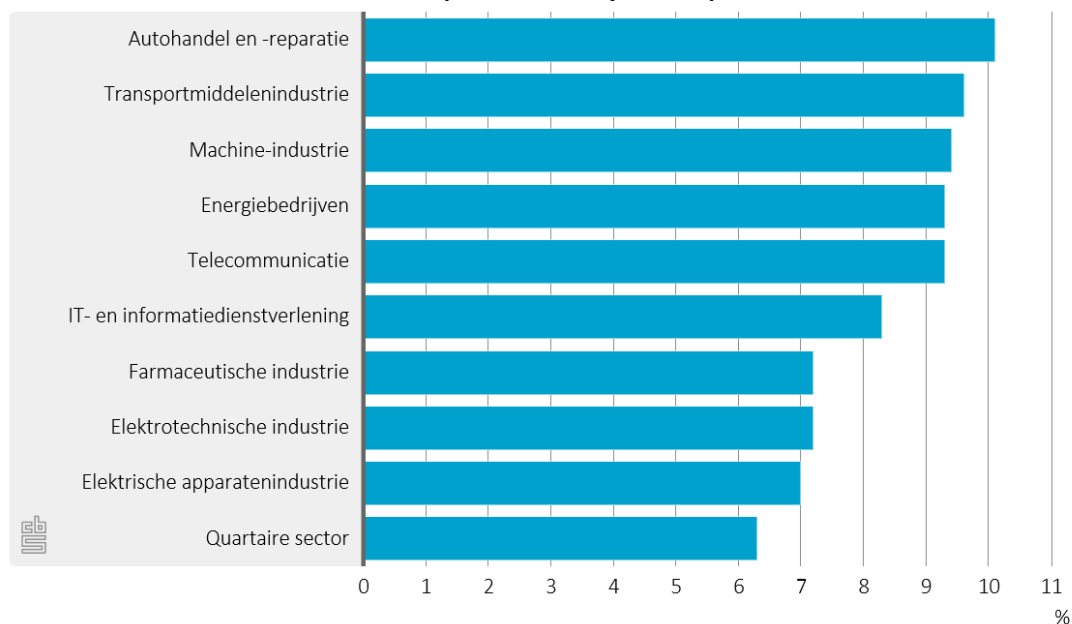
⁴ De metaalindustrie is hier gedefinieerd als de som van SBI 24 (vervaardiging van metalen in primaire vorm) en SBI 25 (vervaardiging van producten van metaal).

4.5.1 Directe import naar bedrijfstak uit de VS, top-10, 2018

Met ruim 10 procent van de totale directe invoer importeerde de autohandel relatief veel direct uit de VS. De transportmiddelenindustrie, de machine-industrie, de telecommunicatie sector en energievoorziening importeerden ook bovengemiddeld direct uit de VS. De directe importaandelen van deze bedrijfstakken waren respectievelijk 9,6 procent, 9,4 procent, 9,3 procent en 9,3 procent.

4.5.2 Aandeel van de VS in de directe import naar bedrijfstak, top-10, 2018

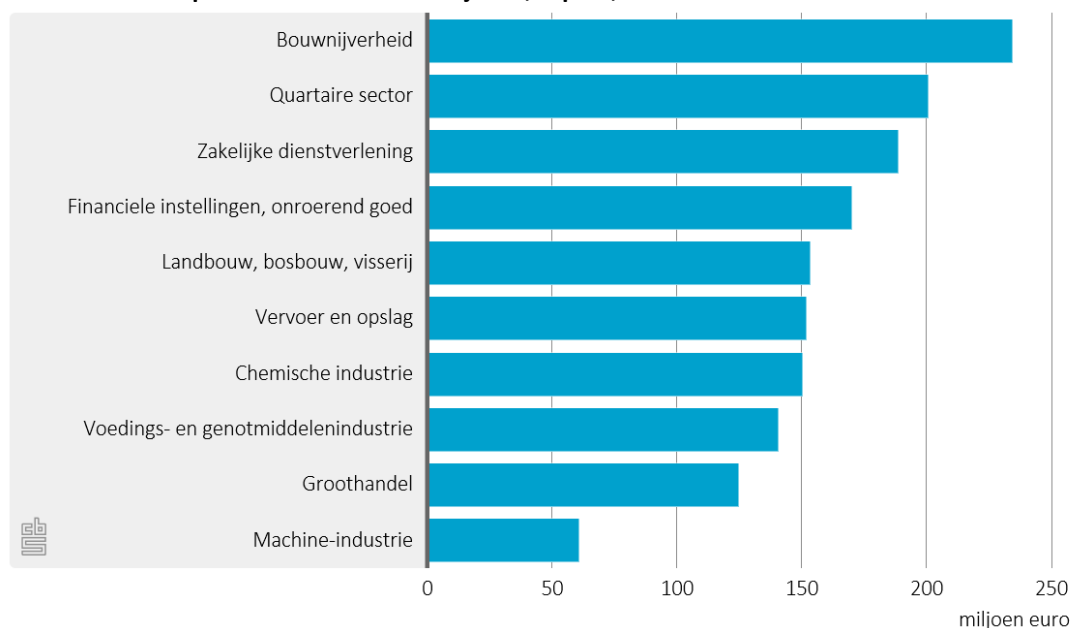

Indirecte invoer door bedrijfstakken

De bedrijfstakken met de hoogste indirecte invoer uit de VS waren de bouwsector, de quartaire sector en de zakelijke dienstverlening. In de landbouw, groothandel, vervoer en

opslag, financiële instellingen en onroerend goed en de zakelijke dienstverlening was de indirecte import uit de VS groter dan de directe import.

4.5.3 Indirecte import uit de VS naar bedrijfstak, top-10, 2018

Type importproducten per bedrijfstak

Als bedrijfstak is de aardolie-industrie de grootste directe importeur van Amerikaanse goederen met een importwaarde van meer dan 1,5 miljard euro in 2018. Deze import bestond voor ruim 1,4 miljard euro uit ruwe aardolie. In 2015 was dit nog maar 220 miljoen euro.

Gemeten naar bedrijfstak is de transportmiddelenindustrie de op één na grootste importeur uit de VS. In totaal importeerde de transportmiddelenindustrie voor 865 miljoen euro. De directe import uit de VS door de transportmiddelenindustrie wordt gedomineerd door carrosserieën voor personenauto's. Deze carrosserieën hadden een waarde van 576 miljoen euro in 2018. Verder werd er door de transportmiddelenindustrie nog voor 52 miljoen euro aan auto-onderdelen en voor 43 miljoen euro aan chipmachines geïmporteerd.

De machine-industrie was de derde grootste importeur uit de VS. De import uit de VS bedroeg 836 miljoen euro in 2018. De machine-industrie importeerde voor 269 miljoen euro aan onderdelen voor chipmachines uit de VS, voor 76 miljoen euro aan lasers en voor 30 miljoen euro aan accu's.

De chemische industrie importeerde in 2018 voor 760 miljoen euro uit de VS, waarvan 309 miljoen euro bestond uit organische chemische producten, gevolgd door ruwe aardolie met 99 miljoen euro.

De voedings- en genotmiddelenindustrie importeerde voor 553 miljoen euro uit de VS en dan voornamelijk sojabonen. De directe importwaarde van sojabonen uit de VS bedroeg 200 miljoen euro in 2018. De voedings- en genotmiddelenindustrie importeerde ook direct voor 58 miljoen euro aan mais en voor 42 miljoen euro aan pinda's uit de VS. De belangrijkste

goederencategorieën van de indirecte import uit de VS van de voedings- en genotmiddelenindustrie waren minerale brandstoffen, machines en elektrische apparaten.

De geaggregeerde bedrijfstak financiële instellingen en verhuur en handel van onroerend goed importeert meer indirect dan direct uit de VS. De productcategorieën met de hoogste waarden die deze bedrijfstak indirect uit de VS importeert, zijn machines en elektrische apparaten en minerale brandstoffen.

Landbouw en vervoer en opslag importeren ook meer indirect dan direct. Goederen die via de keten voornamelijk indirect bij de landbouw terechtkomen zijn sojabonen, mais, minerale brandstoffen en pinda's. Bij vervoer en opslag zijn dat voornamelijk minerale brandstoffen en machines en elektrische apparaten.

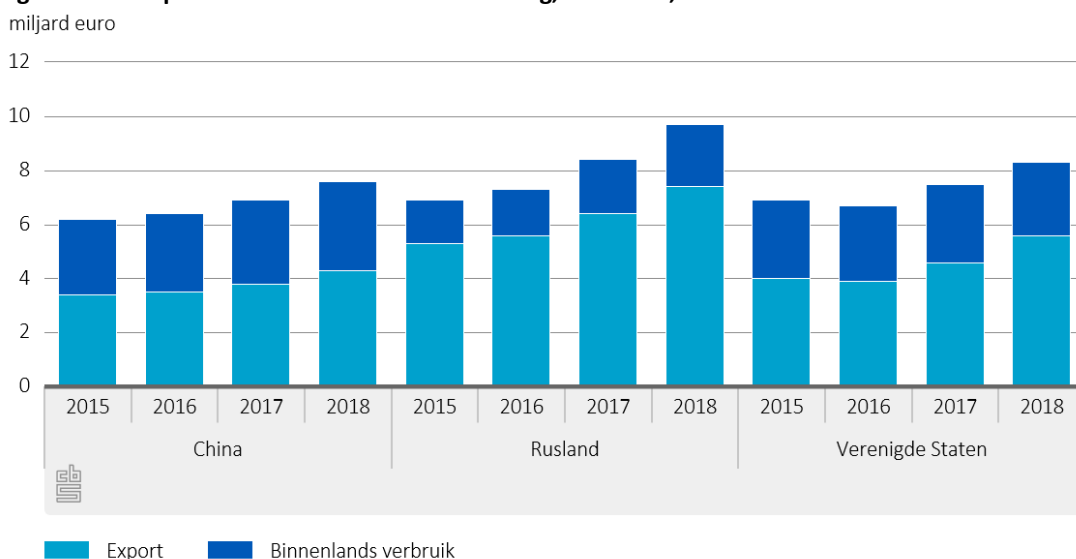
5. Het belang van buitenlandse inputs in de Nederlandse waardeketen

Welke goederen worden met name geïmporteerd door bedrijven voor bewerking zodat o.a. de Nederlandse burger kan consumeren? En hoe zit dat met de producten die bedrijven importeren met als doel het buitenland te bedienen? Neem een ander voorbeeld dan figuur 1.1; denk bijvoorbeeld aan ruwe aardolie die geïmporteerd wordt vanuit Rusland om in een melkveebedrijf de stallen te verwarmen, de melk te vervoeren naar de zuivelfabriek, daar te pasteuriseren. Eindproducten zoals melk kunnen vervolgens geconsumeerd worden in Nederland, of geëxporteerd worden. In dit hoofdstuk onderzoeken we voor welke doeleinden inputs uit China, Rusland en de VS via de Nederlandse waardeketen ingezet worden.

5.1 Inputs voor binnenlandse consumptie of voor de export?

Wanneer we per land op totaalniveau kijken naar de jaren 2015-2018, zien we in figuur 5.1.1 dat het gros van de import uiteindelijk dient voor het produceren van Nederlandse exportgoederen en diensten. Van de geïmporteerde grondstoffen en halffabricaten uit Rusland gaat gemiddeld een kwart naar producten van eigen makelij en diensten die uiteindelijk geconsumeerd worden binnen Nederland. Voor China is dit aandeel ongeveer 45 procent en voor de VS daalt dit aandeel over de jaren heen van 42 procent naar 33 procent. Voor elk van de drie landen zien we een stijgende trend in de import die nodig is voor de Nederlandse export. Enkel vanuit de VS daalde de import lichtjes in 2016.

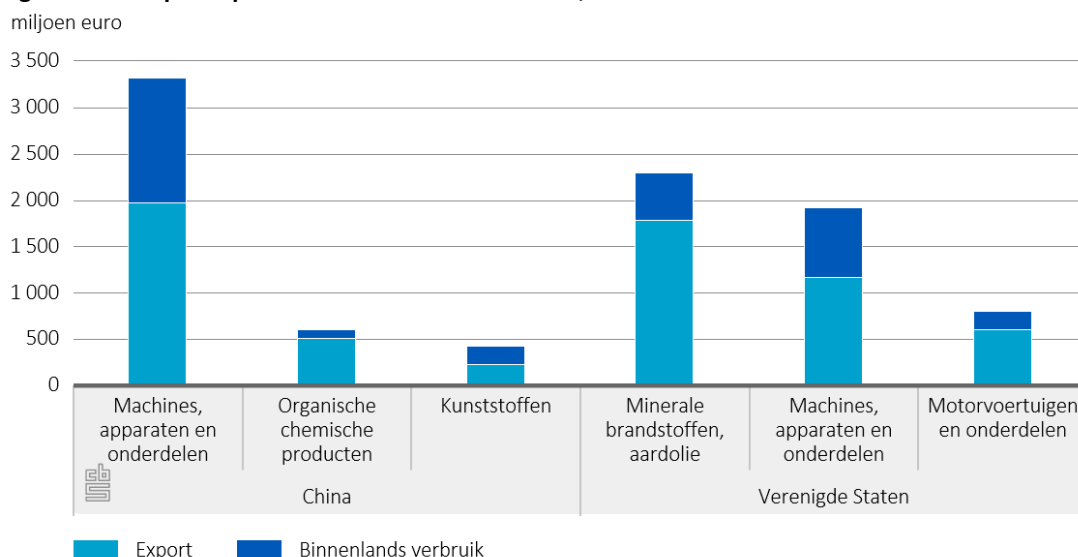
Figuur 5.1.1 Importverbruik naar eindbestemming, naar land, 2015-2018

Figuur 5.1.2 gaat dieper in op de drie belangrijkste importproducten uit China en de VS die Nederlandse bedrijven importeren en in de keten gebruiken voor het omzetten van producten of diensten bestemd voor de export of voor binnenlands verbruik. In dit hoofdstuk laten we de Russische import buiten beschouwing in verband met geheimhouding, zie ook hoofdstuk 4. Eurostat (2019) laat wel zien dat de grootste importcategorieën uit Rusland aardgas, aardolie, aardolieproducten en steenkool betreffen. Hoofdstuk 4 toont aan dat deze

goederen van groot belang zijn voor Nederlandse bedrijven, zowel direct als indirect via de keten. China blijkt een belangrijke leverancier te zijn van machines, apparaten en onderdelen.

Figuur 5.1.2 Top 3 importverbruik uit China en de VS, 2018

China

Tussen 2015 en 2018 bestond het grootste deel van de import uit China die bestemd was voor de export uit machines, apparaten en onderdelen. In 2018 was voor bijna 2 miljard euro aan import van zulke producten nodig om de buitenlandse markt te bedienen. Voor de binnenlandse markt was 1,2 miljard invoer van zulke producten nodig. Het tweede belangrijkste importproduct uit China dat bestemd is voor het produceren van Nederlandse goederen en diensten, zijn organische chemische producten, gevolgd door kunststoffen. Ingevoerde producten zoals meubels, werken van gietijzer, ijzer en staal zijn dan weer belangrijk voor goederen of diensten die in het binnenland worden geconsumeerd.

Verenigde Staten

Analoog aan China waren tussen 2015-2017 vanuit de VS machines, apparaten en onderdelen de belangrijkste importproducten. Hiervan wordt ongeveer 60 procent in Nederland verder verwerkt voor export naar het buitenland. De import van minerale brandstoffen en aardolie uit de VS kende de afgelopen jaren een sterke groei, en zij zijn in 2018 zelfs het belangrijkste importproduct uit de VS geworden. Opnieuw wordt het grootste deel van de import van deze producten gebruikt om buitenlandse markten te bedienen. In 2018 waren auto's het derde belangrijkste importproduct uit de VS dat via de Nederlandse keten bestemd was voor export. Over de jaren heen daalde het aandeel geïmporteerde motorvoertuigen en onderdelen voor binnenlands verbruik van 36 procent naar 24 procent. Op de vierde plaats staan optische, fotografische, medische, precisie- en meetinstrumenten. Organische chemicaliën sluiten de top 5 af. Net zoals bij de organische chemische producten uit Rusland, is slechts een kleine fractie – minder dan tien procent – hiervan bestemd voor binnenlands verbruik.

5.2 Inputs voor Nederlandse exportgoederen: een case study

Voor de productie van goederen zijn grondstoffen en halffabricaten nodig, welke vaak van elders gehaald worden. Ook goederen die worden uitgevoerd bestaan regelmatig voor een aanzienlijk deel uit grondstoffen of halffabricaten. Onderstaande tabel geeft weer dat er in totaal voor 2,8 miljard euro aan producten uit China wordt ingevoerd die vervolgens verwerkt wordt in de export. Ruim 8 procent daarvan, 230 miljoen euro, wordt verbruikt in Nederland om de uitvoer van goederen naar de VS mogelijk te maken. Ruim 3 procent van de waarde die ingevoerd is uit China, 93 miljoen euro, wordt gebruikt om uitvoer naar China zelf mogelijk te maken.

Tabel 5.2.1 Waarde van invoer die wordt gebruikt in de uitvoer (exclusief wederuitvoer), 2018

Invoer uit	Uitvoer naar				Totaal
	China	Rusland	VS	Rest van de wereld	
	Miljoen euro				
China	93	38	230	2 485	2 846
Rusland	1 706	714	4 217	61 609	68 246
VS	53	25	413	6 315	6 806
Rest van de wereld	108	50	352	4 275	4 785
Totaal	1 960	827	5 212	74 684	82 683

Bron: CBS

Invoer voor de uitvoer van machines en onderdelen

Cijfers zoals gepresenteerd in Tabel 5.2.1 kunnen ook worden getoond op productniveau. Recent heeft het CBS (2019c) laten zien dat machines en machineonderdelen de meest lucratieve exportproducten voor Nederland zijn. In Tabel 5.2.2 brengen we in kaart in welke mate enkele halffabricaten en grondstoffen – ingevoerd vanuit China, Rusland en de VS – door Nederland worden gebruikt ten behoeve van de uitvoer van deze machines en machineonderdelen.

China

In 2018 importeerde Nederland voor een bedrag van 5,9 miljard euro aan (elektrische) machines, mechanische apparaten en machineonderdelen uit China. Hiervan diende ruim de helft (3,4 miljard euro) voor verbruik in Nederlandse productie- en assemblageprocessen. Een deel hiervan, ongeveer 929 miljoen euro, werd gebruikt voor de productie van goederen voor de uitvoer. In Tabel 5.2.3 is te zien dat 465 van deze 929 miljoen euro werd gebruikt voor het uitvoeren van (elektrische) machines, mechanische apparaten en machineonderdelen. Ruim 65 miljoen hiervan wordt gebruikt voor de export van machines en machineonderdelen naar de VS.

Rusland

Wanneer we de invoer vanuit Rusland onder de loep nemen, zien we dat koper – op minerale brandstoffen na – het meest verwerkt wordt in de Nederlandse uitvoer. In de Nederlandse uitvoer is voor een bedrag van 65 miljoen euro aan koper afkomstig uit Rusland verwerkt. De belangrijkste bestemming (in termen van uitvoer) hiervan zijn wederom de machines en machineonderdelen. Ruim 19 miljoen van de 65 miljoen euro is gebruikt in de uitvoer van machines en machineonderdelen. Van deze 19 miljoen euro wordt 3 miljoen gebruikt in de uitvoer van machines en machineonderdelen naar de Verenigde Staten.

Verenigde Staten

Ook vanuit de VS zijn producten afkomstig die in de Nederlandse uitvoer van machines en machineonderdelen worden verwerkt. Zo wordt in de Nederlandse uitvoer voor 217 miljoen euro aan optische, fotografische, medische, precisie- en meetinstrumenten verwerkt. Het grootste deel hiervan – 158 miljoen euro – wordt verwerkt voor de uitvoer van machines en machineonderdelen. Interessant is dat de VS voor ongeveer 24 miljoen euro (11 procent van het totaal) aan eerder zelf uitgevoerde optische, fotografische, medische, precisie- en meetinstrumenten importeert. Dit is een mooi voorbeeld van de wereldwijde fragmentatie van productieprocessen en van het feit dat eerder uitgevoerde halffabricaten het eigen land weer binnen kunnen komen in de vorm van een verder geassembleerd product.

Tabel 5.2.2 Waarde van de invoer van een selectie goederen, verbijzonderd naar doel , 2018

Invoer		Ten behoeve van		
		binnenlands verbruik	waarvan intermediair verbruik	waarvan t.b.v. uitvoer
		Miljoen euro		
China	Machines en machineonderdelen	5 895	3 352	929
Rusland	Koper	154	152	65
VS	Optische, fotografische, medische, precisie- en meetinstrumenten	837	518	217

Bron: CBS

Tabel 5.2.3 Verbruik van intermediaire invoer in de uitvoer van (elektrische) machines, mechanische apparaten en machineonderdelen naar China, Rusland, de VS en de rest van de wereld, 2018

Invoer	Gebruikt voor uitvoer (elektrische) machines, mechanische apparaten en machineonderdelen naar				
	China	Rusland	VS	Rest van de wereld	Totaal
	Miljoen euro				
(elektrische) machines, mechanische apparaten en machineonderdelen uit China	22	8	65	370	465
koper uit Rusland	1	0	3	16	20
optische, fotografische, medische, precisie- en meetinstrumenten uit VS	7	3	24	124	158

Bron: CBS

6. Conclusie

Dit rapport beschrijft de Nederlandse import- en exportafhankelijkheden van China, Rusland en de Verenigde Staten naar aanleiding van aanhoudende geopolitieke spanningen in de wereldeconomie. Nederland importeerde in 2018 voor 90,2 miljard euro aan goederen uit deze drie landen, terwijl er voor 40,2 miljard euro geëxporteerd werd. Van deze export was 29 miljard euro Nederlandse productie en 11,2 miljard euro wederuitvoer. Het aandeel van de import en export van deze landen op het totaal was over de totale periode 2010-2018 ongeveer gelijk, namelijk rond de 20 procent voor de import en tussen de 7 en 8 procent voor de export.

Importgoederen uit Rusland bestonden in 2018 vooral uit grondstoffen en minerale brandstoffen (zie ook Eurostat, 2019). Deze goederen zijn met name bestemd voor de binnenlandse markt. In recentere jaren blijkt de invoer van aardgas steeds belangrijker te worden, ook omdat tussen 2012 en 2018 de winning van aardgas in Nederland meer dan gehalveerd is (CBS, 2019a). Import uit China bestond daarentegen voornamelijk uit industriële producten, machines en vervoermaterieel. Import uit de VS behoorde voor een groot gedeelte tot dezelfde categorieën als de Chinese import, echter exporteerde de VS ook veel chemische producten en minerale brandstoffen naar Nederland. Zoals in hoofdstuk 3 beschreven, bestaat een groot gedeelte van de import uit China en de VS uit producten die voornamelijk bestemd zijn voor de wederuitvoer. Dat zijn dus producten die door Nederland vanuit deze landen geïmporteerd worden, maar slechts licht bewerkt het land weer verlaten.

Nederlandse bedrijfstakken zijn tussen 2015 en 2018 relatief meer import uit Rusland en China gaan verwerken en verbruiken dan uit andere landen. Rusland blijkt daarnaast de grootste importpartner te zijn voor Nederlandse bedrijfstakken. In 2018 importeerden de landbouw, industrie en energievoorziening voornamelijk direct uit Rusland. Deze import bestaat voor het grootste gedeelte uit minerale brandstoffen zoals ruwe aardolie, aardgas en steenkool. Andere bedrijfstakken importeren voornamelijk indirect uit Rusland. Deze indirecte import bestaat eveneens voornamelijk uit minerale brandstoffen, die via de industrie (en dan met name de aardolie-industrie) en energievoorziening bij deze bedrijfstakken terechtkomen. Uit China wordt door veel sectoren voornamelijk direct geïmporteerd; hier gaat het met name om de bouw (ruim 1 miljard euro), de informatie en communicatie, de groot- en detailhandel en de quartaire sector. De directe import van de Nederlandse industrie uit de VS is ook aanzienlijk en wordt gedomineerd door de invoer van kapitaalgoederen zoals machines. Ook in de energievoorziening, de bouw, de groot- en detailhandel, informatie en communicatie en de quartaire sector is de directe import uit de VS groter is dan de indirecte import uit dat land.

Het overgrote deel van de import door Nederlandse bedrijfstakken dient als cruciale inputs voor het produceren van Nederlandse exportgoederen en diensten. Van de geïmporteerde grondstoffen (met name minerale brandstoffen, zie Eurostat, 2019) en halffabricaten uit Rusland gaat gemiddeld een kwart naar producten van eigen makelij en diensten die uiteindelijk geconsumeerd worden binnen Nederland. Voor China is dit aandeel ongeveer 45 procent en voor de VS daalt dit aandeel over de jaren heen van 42 procent naar 33 procent. Vanuit China werd in 2018 voor 2,8 miljard euro aan producten ingevoerd die vervolgens verwerkt werden in de export. Ruim 8 procent hiervan, 230 miljoen euro, werd verbruikt om export naar de VS mogelijk te maken. Vanuit Rusland zagen we dat koper – op minerale

brandstoffen na – het meest verwerkt wordt in de Nederlandse uitvoer. In de Nederlandse uitvoer is voor een bedrag van 65 miljoen euro aan koper afkomstig uit Rusland verwerkt. Vanuit de VS werd in 2018 voor 217 miljoen euro aan optische, fotografische, medische, precisie- en meetinstrumenten in de Nederlandse uitvoer verwerkt. Als een kleine case study in dit rapport hebben we aangetoond dat een aanzienlijk groot deel hiervan – 158 miljoen euro – werd verwerkt voor de uitvoer van machines en machineonderdelen, welke volgens CBS (2019c) gerekend worden tot de meest winstgevende exportproducten van Nederland.

Literatuur

CBS (2014). Boycot raakt direct slechts 0,1 procent van de Nederlandse goederenexport. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015a). Export babymelkpoeder naar China 50 keer hoger. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015b). De in- en uitvoercijfers van het CBS. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2016). Import compenseert vermindering aardgaswinning. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2017). Internationaliseringsmonitor 2017, vierde kwartaal editie: Waardeketens. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2018). Handelstekort met VS door wederuitvoerstromen. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019a). 2018: eerste handelstekort in aardgas. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019b). Nederland Handelsland 2019 – export, investeringen en werkgelegenheid. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019c). Hoogste exportverdiensten dankzij machines. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Clingendael (2019). De geopolitiek van MH17. Geraadpleegd op <https://spectator.clingendael.org/nl/dossier/de-geopolitiek-van-mh17>, op 5 augustus 2019.

Eurostat (2016). High-tech industry and knowledge-intensive services (htec): Annex 3 - High-tech aggregation by NACE Rev.2, geraadpleegd op https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/htec_esms_an3.pdf, op 4 november 2019.

Eurostat (2019). Comext. EU Trade Since 1988 by HS2, 4, 6 and CN8 (DS-045409). Geraadpleegd op <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>, op 7 november 2019.

Jaarsma, M., & Wong, K. F. (2017). Wat verdient Nederland aan de export naar het Verenigd Koninkrijk. Internationaliseringsmonitor 2017, eerste kwartaal editie: Verenigd Koninkrijk. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Jaarsma, M. & Wong, K. F. (2019). Nederland in internationale waardeketens. In: Nederland Handelsland. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Lemmers, O., Voncken, R., van Berkel, F., & Rozendaal, L. (2014). Nederland en internationale waardeketens. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Lemmers, O., & Wong, K.F. (2019). Distinguishing between imports for domestic use and for re-exports: A novel method illustrated for the Netherlands. *National Institute Economic Review*, 249 (1), R46–R51.

Ramaekers, P. (2019). Geografische dimensie van de Nederlandse goederenhandel. In: *Nederland Handelsland*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Timmer, M., & de Vries, G. (2015). Dutch manufacturing competing in global value chains. Final report for Ministry of Economic Affairs and VNO/NCW.

Wong, K. F, Boutorat, A., Prenen, L., Lammertsma, A. & Ramaekers, P. (2018). Economische relaties met het Verenigd Koninkrijk. *Dynamiek van ondernemingen, goederen- en dienstenhandel*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.